

УДК 351/354

В. Д. Філіппова,
к. е. н., доцент, докторант кафедри управління освітою,
Національна академія державного управління при Президентові України

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

V. Filippova,
Ph.D, associate Professor, doctoral student in Department of Management Education,
National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

THE PUBLIC POLICY OF QUALITY OF PEDAGOGICAL EDUCATION

У статті висвітлюється сутність державної політики якості педагогічної освіти. Узагальнено поняття "якості освіти" з точки зору різних наукових підходів, компіляція яких дозволила визначити якість освіти як політичну категорію, категорію управління і педагогічну категорію. Визначено, що "політика якості" в галузі педагогічної освіти є частиною державної політики в галузі освіти, її найважливішим пріоритетом і формується виходячи із стратегічних питань розвитку держави в цілому. Зазначено, що державна політика в галузі педагогічної освіти та політика якості в галузі педагогічної освіти проводиться в межах правового поля, визначеного Конституцією України, а також законодавства в галузі освіти. Відзначено, що державна політика якості педагогічної освіти, будучи компонентом державної політики якості, визначає значною мірою вирішення питань якості у всіх сферах життя держави. Якість педагогічної освіти в значній мірі визначається цілями державної політики в галузі освіти і її принципами. Доведено, що найважливішим принципом державної політики якості педагогічної освіти стає принцип управління якістю освіти, який поєднується з принципом моніторингу якості освіти.

The article describes the public policy of quality of teacher education. Are studied the analysis of the concept of "quality of education" from the point of view of different scientific approaches, of which allowed us to determine the quality of education as a political category, category management and teaching category. The determined that the "quality policy" in teacher education is part of the public policy in the field of education, its top priority, and formed the basis of the strategic development of the state in general. Indicated that the public policy in the field of teacher education and the quality policy in teacher education is carried out within the legal framework established by the Constitution of Ukraine, as well as legislation in the field of education. Research revealed that public policy quality of teacher education, being a component of the quality of public policy, largely determines quality issues in all areas of public life. It is proved that the quality teacher education is largely determined by public policy objectives in education and its principles. It is proved that the most important principle of public policy quality of teacher education becomes a principle of quality management education, which is combined with the principle of monitoring the quality of education.

*Ключові слова: державна політика, педагогічна освіта, якість освіти.
Key words: public policy, pedagogical education, quality of education.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Політичні та соціально-економічні перетворення, що відбуваються сьогодні в Україні, потребують модернізації політики держави в галузі освіти, в тому числі педагогічної. Одне з головних завдань модернізації освіти — підвищення якості освіти. Якість освіти визнається як багатоаспектна категорія, інтегральна характери-

стика системи освіти, комплексний показник, критерій ефективності діяльності, основною продукцією якого є якісно підготовлені кадри.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ПРОБЛЕМАТИКОЮ ТА ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Концептуальні засади державної політики в галузі освіти висвітлено в працях Л. Антошкіної, Д. Дзвінчука,

М. Дудки, В. Журавського та ін. Питанням оцінки якості освіти займалися І. Бабин, Г. Єльнікова, В. Кремінь, Т. Лукіна, В. Шинкарук та інші. Однак питання щодо державної політики якості педагогічної освіти залишається малодослідженим.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ (МЕТИ) ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є висвітлення теоретичних основ державної політики якості педагогічної освіти України.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ЇХ ОБГРУНТУВАННЯ

Стратегія якості нині є основою освітньої політики багатьох країн світу. Цей процес, започаткований наприкінці ХХ століття (Велика Британія, Нідерланди, Польща, США, Угорщина, скандинавські країни тощо), триває й досі (Німеччина, Румунія, Франція, Чехія, країни СНД тощо). Україна не є винятком у цьому процесі [1].

Існує три пріоритети, які в тій чи іншій мірі описані в національних політичних документах кожної країни: якість, ефективність, рівність. Якість — це одне з основних занепокоєнь сучасної політики в галузі освіти [2].

Філософська категорія якості трактується як істотна визначеність, завдяки якій розглянутий об'єкт є саме цим, а не іншим об'єктом, а його складові елементи характеризують специфіку, що дозволяє виокремлювати один об'єкт серед інших (за наявності певних якостей, рівня їх сформованості) [3]. Таким чином, якістю прийнято називати властивість об'єкта, що складає його стійку, постійну характеристику, таку, що виявляє його сутність.

Інші [4, 5] трактують поняття "якість" як системну методологічну категорію, яка відображає ступінь відповідності результату поставленій меті.

У Всесвітній декларації з вищої освіти, прийнятій на Міжнародній конференції з вищої освіти в листопаді 1998 року, вказано, що якість вищої освіти — це багатовимірне поняття, яке охоплює всі аспекти діяльності вищого навчального закладу: навчальні та академічні програми, навчальну і дослідницьку роботу, професорсько-викладацький склад і студентів, навчальну базу і ресурси [6].

Як політична категорія якість освіти акумулює в собі засади освітньої політики держави на певному етапі її розвитку й основні стратегічні лінії розвитку національної системи освіти в контексті світових тенденцій.

Як категорія управління якість освіти визначає стратегію впливу на певні показники функціонування освітньої системи та обирає можливі шляхи її змін і розвитку.

Як педагогічна категорія якість освіти є квінтесенцією: сутності поняття; процедур діагностики; аналізу явищ і властивостей суб'єктів освітнього процесу.

У широкому розумінні якість освіти розглядають як збалансовану відповідність процесу, результату і самої освітньої системи меті, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти [7]; у вузькому — як перелік вимог до особистості, освітнього середовища й системи освіти, що реалізує їх на певних етапах навчання людини, якому відповідає певна сукупність показників.

Як зазначає більшість вчених, якість освіти — це узагальнений показник розвитку суспільства у певному часовому вимірі, тому його слід розглядати в динаміці тих змін, що характеризують поступ держави в контексті світових тенденцій: вона рухається до консолідації та інтеграції у світове співтовариство чи протистоїть йому, ставлячи свої інтереси понад усе. Вона є суспільною характеристикою, а не предметом змагання чи політичним аргументом в оцінці розвитку держави на конкретному етапі її становлення.

У програмному документі ЮНЕСКО визначено, що якість вищої освіти є поняттям, яке характеризується численними аспектами і значною мірою залежить від контекстуальних рамок цієї системи, інституціональних завдань чи умов і норм у певній дисципліні [8].

Багато авторів визначають якість освіти як якість функціонування системи освіти [9]. Однак деякі фахівці трактують його як досягнення заданого (нормативного) рівня навчання (підготовленості) [10].

Звідси, одну з основних проблем функціонування системи педагогічної освіти розробники сучасної державної політики в галузі освіти пов'язують з необхідністю досягнення та перевищення вимог державних освітніх стандартів вищої професійної освіти. Більш того, завершеність процесу стандартизації у вишах безпосередньо пов'язують з сертифікацією відповідності наданих освітніх послуг зазначеним державним стандартам.

"Політика якості" в галузі педагогічної освіти є частиною державної політики в галузі освіти, вона є її найважливішим пріоритетом, формується виходячи із стратегічних питань розвитку держави в цілому. Державна політика в галузі педагогічної освіти та політика якості в галузі педагогічної освіти проводиться в межах правового поля, визначеного Конституцією України, а також законодавства в галузі освіти.

Державна політика якості педагогічної освіти складається з багатьох "елементів":

- стандартизації та нормування якості; в галузі педагогічної освіти цей елемент політики якості представлений становленням системи Державних освітніх стандартів і розвитком системи норм у сфері педагогічної освіти, у тому числі в майбутньому — становленням системи випереджальних освітніх стандартів;

- механізмів ліцензування, атестації та акредитації освітніх установ;

- механізму державної атестації випускників вузів;

- механізму централізованого тестування, що стає моніторингом якості освіти;

- механізму експертизи підручників на державному рівні та ін. [11].

Якістю педагогічної освіти є її відповідність цілям освіти, державній доктрині розвитку освіти в Україні, вимогам соціально-економічного розвитку держави, підвищення якості інтелектуальних і в цілому людських ресурсів України, пріоритетам технологічного розвитку і в цілому "економіки знань", потребам розвитку особистості, вимогам забезпечення конкурентоспроможності фахівців на ринку праці та в цілому конкурентоспроможності економіки України.

Педагогічна освіта є механізмом відтворення всієї системи української освіти через її кадрову складову.

Тому цілі державної політики по відношенню до педагогічної освіти в цілому мають своє відображення в цілепокладанні в державній політиці по відношенню до розвитку системи педагогічної освіти України.

Система педагогічної освіти, її якість — фундамент процвітання всієї системи освіти, забезпечення реалізації імперативу неперервної освіти по відношенню до особистості, її професійної мобільності, база забезпечення системи якості освіти в цілому через управлінням якістю відтворення кадрів.

Якість педагогічної освіти в значній мірі визначається цілями державної політики в галузі освіти. Поряд із загальними цілями державної політики якості педагогічної освіти ми виділяємо: зовнішні цілі і внутрішні цілі; короткострокові і довгострокові цілі; цілі різного рівня узагальнення. Стратегічні цілі державної політики у сфері якості педагогічної освіти впливають з "Національної доктрини освіти", а також інших державних документів у цій галузі.

До стратегічних питань, що визначають тактичні рамки політики якості педагогічної освіти та в цілому державної політики в галузі освіти на довгострокову перспективу відносяться:

- питання забезпечення освітнього потенціалу країни з урахуванням вимог її сталого розвитку сьогодення;

- питання забезпечення економічної конкурентоспроможності та національної безпеки держави, в основі якої лежить розвиток педагогічної освіти і в цілому освіти;

- питання якості освіти в цілому і питання якості педагогічної освіти як компонента першого питання [11].

Тому державна політика якості педагогічної освіти, будучи компонентом державної політики якості, визначає значною мірою вирішення питань якості у всіх сферах життя держави, в тому числі стратегічного питання підвищення якості життя населення — найголовнішого питання існування будь-якої держави.

Принципи державної політики якості педагогічної освіти включають в себе принципи державної політики в галузі освіти, які запроваджені в Законі "Про освіту". Треба пам'ятати, що державна політика в галузі освіти ґрунтується на таких основних принципах:

- доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;

- рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;

- гуманізм, демократизм;

- пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей над політичними і класовими інтересами;

- органічний зв'язок із національною історією, культурою, традиціями;

- незалежність державної системи освіти від політичних партій, інших громадських і релігійних організацій;

- науковий світський характер освіти у державних навчально-виховних закладах;

- інтеграція з наукою та виробництвом, взаємозв'язок з освітою інших країн;

- гнучкість і прогностичність системи освіти;

- єдність і наступність системи освіти;

- безперервність і різноманітність освіти;

- відповідність освіти світовому рівню;

- поєднання державного управління і громадського самоврядування в системі освіти.

Зазначений блок принципів, як бачимо, тісно пов'язаний з цілями державної політики. Так і має бути. Певні "цілі" переходять в "принципи" як "регулятори", "правила" [11], що визначають методологію державної політики в галузі педагогічної освіти та управління педагогічною освітою.

Найважливішим принципом державної політики у сфері якості педагогічної освіти стає принцип управління якістю освіти. Впровадження управління якістю освіти до вишів України з урахуванням досвіду вже впроваджених "систем якості" як у вітчизняних навчальних закладах, так і за кордоном, стає найважливішим механізмом державної політики.

Принцип управління якістю поєднується з принципом моніторингу якості освіти. З одного боку, моніторинг якості освіти розглядається як перший етап у впровадженні систем управління якістю освіти в освітніх системах, з іншого боку, він розглядається як самостійний інструмент, що підвищує ефективність державного управління розвитку освіти.

Зазначена система принципів заломлюється в контексті систем управління якістю педагогічної освіти, моніторингу і оцінювання якості педагогічної освіти в Україні.

Проблема оцінювання якості педагогічної освіти актуалізується і тому, що в умовах розвитку демократичного суспільства постає гостра вимога до закладів педагогічної освіти ставати відкритими та підзвітними громадянському суспільству з погляду результатів своєї діяльності. Не менш важливе значення мають і процеси глобалізації, підвищення мобільності студентів, викладачів. Виникає необхідність порівняння результатів функціонування української освітньої системи з національними освітніми системами інших держав. Зробити таке порівняння без функціонування ефективної системи моніторингу якості педагогічної освіти неможливо.

Однак головною причиною актуалізації проблеми ефективного та успішного моніторингу якості освітньої діяльності є усвідомлення того, що в країні мали і мають місце суттєві стратегічні прорахунки у визначенні змісту та основних напрямів освітньої політики на різних рівнях управління освітньою системою.

У свою чергу, поява таких прорахунків зумовлена незадовільним рівнем інформаційного забезпечення процесу управління, що не дає можливості прогнозувати динаміку та основні тенденції в розвитку освітньої системи, готувати науково обґрунтовані рекомендації щодо прийняття ефективних управлінських рішень із метою поліпшення ефективності функціонування галузі педагогічної освіти.

Таким чином, проблема оцінювання якості освіти з дидактичної чи управлінської перетворюється в політичну, що зумовлює необхідність існування в державі системи її моніторингу. Лише така система повинна формувати надійне інформаційне поле, аналіз даних якого й допоможе відстежувати реальну ситуацію в освітній галузі, прогнозувати її розвиток, приймати оперативні управлінські рішення щодо корегування визначених стратегій [12].

Отже, роль державної політики якості педагогічної освіти підвищується в системі внутрішньої освітньої політики держави.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В останні роки йде інтенсивна робота щодо формування політики у сфері якості освіти, в тому числі в галузі педагогічної освіти. На цей час висунуто три головних пріоритети такої політики, це: доступність, якість та ефективність використання ресурсів. Якість педагогічної освіти значною мірою визначає якість всієї освіти через механізм відтворення кадрів у середині системи педагогічної освіти в Україні, також якість відтворення інтелектуальних ресурсів держави, її суспільного інтелекту, науки, культури, а також забезпечення відтворення технологічного базису економіки, її економічної конкурентоспроможності на цій основі. Саме тому державна політика якості педагогічної освіти є найважливішим компонентом державної політики якості освіти нашої держави в цілому. З огляду на це, у напрямках подальшого дослідження означеної проблеми цікавим видається дослідження питання державного управління якістю педагогічної освіти.

Література:

1. Указ Президента України № 344/2013 Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25.06.2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.president.gov.ua/ru/documents/index.php?start=20&cat=-1&sea
2. Іванюк І.В. Освітня політика: [навч. посіб.] / І.В. Іванюк. — К.: Таксон, 2006. — 226 с.
3. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. — М.: Политиздат, 1991. — С. 225.
4. Луговой В. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О.Г. Мороза. — К.: МАУП, 1994. — 196 с.
5. Ляшенко О.І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти // Педагогіка і психологія. — № 1 (46). — 2005. — С. 5—12.
6. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2004. — С. 171.
7. Субетто А.И. Проблема качества высшего образования в контексте глобальных и национальных проблем общественного развития (философия качества образования). — СПб., Кострома, 2000.
8. Програмний документ ЮНЕСКО (1995) // Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін. — К.: Навч. книга, 2003. — С. 352—354.
9. Управление качеством образования: практико-ориентированная монография и методическое пособие [Текст] / под ред. М.М. Поташника. — М.: Педагогическое общество России, 2000. — 448 с. — Библиогр.: С. 421—439.
10. Островерхова Н. Оцінка якості освіти [Текст] / Н. Островерхова // Освіта і управління. — 2005. — Т. 8. — № 1. — С. 109—113.
11. Субетто А.И. Государственная политика качества высшего образования: концепция, механизмы, перспективы — СПб. — Кострома: КГУ им. Н.А. Некрасова, Смольный институт РАО, 2004. — 136 с.
12. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / МБО "Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти"; [І.І. Бабин, Л.М. Гриневич, І.Л. Лікарчук та ін.]; за заг. ред. І.Л. Лікарчука. — К.: МБО "Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти"; Х.: Факт, 2011. — 96 с.

References:

1. The President of Ukraine, "Decree of the President "On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period till 2021", available at: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/index.php?start=20&cat=-1&sea> (Accessed 02 June 2014).
2. Ivaniuk, I. V. (2006), *Osvitnia polityka [The educational policy]*, Takson, Kyiv, Ukraine.
3. *Filosofskij slovar' (1990) [Philosophical Dictionary]*, Politizdat, Moscow, Russia.
4. Luhovyj, V. I. (1994), *Pedahohichna osvita v Ukraini: struktura, funktsionuvannia, tendentsii rozvytku [Pedagogical Education in Ukraine: structure, function, development tendencies]*, MAUP, Kyiv, Ukraine.
5. Liashenko, O.I. (2005), "The quality of education as the foundation the functioning and development of the modern of education systems", *Pedahohika i psykhohihiia*. — no 1 (46), pp. 5—12.
6. *Vyscha osvita Ukrainy i Bolons'kyj protses (2004), [Higher Education of Ukraine and the Bologna Process]*, Navchal'na knyha — Bohdan, Ternopil', Ukraine.
7. Subetto, A.I. (2000), *Problema kachestva vysshego obrazovaniya v kontekste global'nyh i nacional'nyh problem obshhestvennogo razvitija (filosofija kachestva obrazovaniya) [The problem of quality of higher education in the context of global and national problems of social development (quality philosophy of education)]*, St. Petersburg, Kostroma, Russia.
8. *Naukovo-osvitnij potentsial natsii: pohliad u XXI stolittia (2003) [Scientific and educational potential Nation: A Look into the XXI century]*, Navchalna knyha, Kyiv, Ukraine.
9. *Upravlenie kachestvom obrazovaniya: Praktiko-orientirovannaja monografija i metodicheskoe posobie (2000) [Quality management of Education: Practice-oriented monograph and methodical manual]*, MPedagogicheskoe obshhestvo Rossii, Moscow, Russia.
10. Ostroverkhova, N. (2005), "Assessment of quality of the education", *Osvita i upravlinnia*, vol. 8, no 1, pp.109—113.
11. Subetto, A.I. (2004), *Gosudarstvennaja politika kachestva vysshego obrazovaniya: koncepcija, mehanizmy, perspektivy [Public policy quality of higher education: the concept, mechanisms, perspectives]*, KgU im. N.A. Nekrasova, Smol'nyj institut RAO, Kostroma-St. Petersburg, Russia.
12. *Analitychna dopovid' pro stan monitorynhu yakosti osvity v Ukraini (2011), [Analytical report on the status monitoring of the quality of education in Ukraine]*, Fakt, Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.07.2014 р.